

EEN PENSIOEN ZEKERE TOEKOMST

ERASMUS UNIVERSITY ROTTERDAM

Erasmus School of Economics

Department of Economics

Supervisor: Yvonne Adema

Name: Jan Willem Giesberts

Exam number: 311533

E-mail address: 311533jg@eur.nl

Samenvatting

In deze scriptie wordt onderzocht of er oplossingen zijn om de toenemende AOW kosten op te vangen. De regering heeft in 2009 de maatregel genomen om de AOW gerechtigde leeftijd al te verhogen naar 67 jaar. Sindsdien is er een hevige discussie ontstaan of dit wel de beste oplossing is. Er zal in deze scriptie dan ook gekeken worden naar mogelijke alternatieven. Aan de hand van prognoses die gemaakt zijn over levensverwachting, bevolkingsgroei en geboorte worden er een aantal alternatieve oplossingen vergeleken met de maatregel die de regering in 2009 heeft genomen. Er worden berekeningen gemaakt over wat de premie zal bedragen in de toekomst in de onderzochte mogelijkheden. Wat hier uiteindelijk uit blijkt is dat er niet één realistisch alternatief is. De extra premies die voortkomen uit de verschillende onderzoeken zijn onrealistisch om in te voeren. Voor werkende mensen zal de drijfveer om meer te gaan verdienen door deze premie verhogingen afnemen waardoor uiteindelijk niets gewonnen wordt. Wel is er de mogelijkheid om een combinatie van de onderzochte oplossingen toe te passen. Hoe de verdeling van deze combinatie zal moeten zijn zal nog verder uitgezocht moeten worden

Rotterdam, 29 juli 2011

Jan Willem Giesberts

Hoofdstuk 1 Inleiding

In de afgelopen jaren heeft de overheid vastgesteld dat zich een probleem voor gaat doen omtrent de kosten van de AOW uitkeringen in de toekomst. Deze kosten zullen drastisch stijgen. Hiervoor zijn een aantal redenen zoals de stijging van de levensverwachting van de Nederlandse bevolking en een daling van het geboortecijfer. Wat we zullen gaan zien in de toekomst is dat er relatief meer ouderen zullen zijn dan werkende mensen. De groep mensen die de AOW premie moet opbrengen zal dus relatief kleiner worden waardoor de druk op deze groep zal toenemen. Door de stijgende groep ouderen zullen de AOW uitkeringen namelijk ook toenemen. Deze toenemende kosten zullen opgebracht moeten worden door de kleinere groep werkende personen. Voor dit probleem zal dus een oplossing moeten komen. De overheid heeft in 2009 dan ook het besluit genomen om de leeftijd waarop men recht heeft op een AOW uitkering te verhogen van 65 naar 67 jaar. Op deze manier werken mensen 2 jaar langer door, waardoor zij 2 jaar langer bijdragen aan de AOW en waardoor zij 2 jaar minder lang recht hebben op een AOW uitkering. Dit zal de totale kosten dus doen afnemen.

Sinds dit besluit bestaat er een discussie of dit wel een goede maatregel is. Bepaalde groepen binnen de Nederlandse bevolking zijn het namelijk niet eens met deze leeftijdsstijging. Deze discussie is de aanleiding voor deze scriptie. Is het namelijk niet mogelijk om andere maatregelen te treffen om het gestelde probleem op te lossen? De hoofdvraag in deze scriptie volgt dan ook hier uit:

Zijn er alternatieven voor het verhogen van de AOW gerechtigde leeftijd die makkelijker te realiseren zijn en een betere uitkomst hebben?

Om een antwoord op deze vraag te kunnen geven zullen een aantal zaken onderzocht moeten worden. Maar eerst wordt er in Hoofdstuk 2 een overzicht gegeven van de bestaande literatuur. Hier zullen onder andere het huidige Nederlandse pensioenstelsel en het huidige Nederlandse belastingstelsel uitgelegd worden. Daarna wordt in Hoofdstuk 3 gekeken naar wat de winst is die gemaakt wordt als de AOW leeftijd verhoogd wordt naar 67 jaar, aangenomen dat de kosten in het jaar 2040 het hoogst zullen zijn. Ook zal hier gekeken worden of deze winst afdoende is om het probleem van de stijgende AOW kosten op te lossen.

Vervolgens zullen in Hoofdstuk 4 een aantal alternatieven onderzocht worden voor de bovenstaande maatregel. Te beginnen bij Hoofdstuk 4.1 waar gekeken wordt hoever de AOW premie zou moeten stijgen om de toenemende AOW kosten geheel te kunnen dekken. Ook zal

hier een link worden gelegd naar mensen met een laag inkomen binnen de Nederlandse bevolking en de invloed van een verhoogde premie op het inkomen van deze mensen. Vervolgens zal in Hoofdstuk 4.2 gekeken worden naar een uitbreiding van de betaling van de premie. In het huidige systeem wordt er alleen premie betaald over de eerste twee schijven van Box 1. Nu zal gekeken worden hoe hoog een eventuele premie zou moeten zijn in de derde schijf om de verhoogde AOW kosten op te vangen. Ook wordt hier gekeken in hoeverre deze extra heffing acceptabel is voor de mensen die een inkomen hebben wat in deze schijf valt. Na deze alternatieven besproken te hebben wordt in Hoofdstuk 5 geconcludeerd wat het beste alternatief is, of dat dit misschien een combinatie is van 2 of meer alternatieven.

Hoofdstuk 2 Literatuur

In dit hoofdstuk zullen een aantal processen worden uitgelegd die nodig zijn om het verdere vervolg van deze scriptie goed te begrijpen waaronder het Nederlandse pensioensysteem, het Nederlandse belastingsysteem en de vergrijzing van de Nederlandse samenleving.

2.1 Het Nederlandse pensioensysteem

Nederland heeft in vergelijking met andere landen een bijzonder pensioensysteem (Bovenberg et al, 2003), het zogenaamde Wereldbank model (Caminada en Goudswaard, 2003). Dit model bestaat uit drie pijlers om pensioenen te financieren, namelijk de volgende (Dietvorst et al, 20010):

1: het basispensioen (de AOW)

2: een aanvullend pensioen

3: opbouwen van individueel pensioen

In het stuk hieronder worden deze drie pijlers uitgelegd en hoe ze in het Nederlandse pensioensysteem gebruikt worden.

De eerste pijler, het basispensioen

In 1957 is de AOW (algemene ouderdomswet) (Ministerie van SZW, 2009) in het leven geroepen. De AOW is een uitkering waarop iedereen recht heeft die tussen de 15 en 65 jaar in Nederland gewoond heeft. Vanaf het 65^e levensjaar hebben deze mensen recht op de uitkering. De uitkering is gebaseerd op het minimumloon en dus niet op bijvoorbeeld het

laatst verdiende loon. Het bedrag dat wordt uitgekeerd wordt elk jaar vastgesteld door de regering. Er zijn wel verschillen in of iemand bijvoorbeeld alleenstaand is of bijvoorbeeld gehuwd is of kinderen heeft. Zo is de uitkering voor een alleenstaande 70% van het minimumloon, voor een gehuwde 50% van het minimumloon en voor een gepensioneerd persoon met kinderen die nog thuis wonen 90% van het minimumloon. In principe is de AOW in het leven geroepen om gepensioneerde mensen te voorzien in de basis levensbehoeften. Mensen die de uitkering krijgen hebben daar zelf niet daadwerkelijk voor gespaard. De huidige groep van de bevolking die werkt betaald een premie die vervolgens wordt uitgekeerd aan gepensioneerden als AOW. Deze premie wordt betaald via de loon en inkomsten belasting. Wanneer een werkend persoon eenmaal met pensioen is betaald deze persoon de premie niet meer. De huidige werkende bevolking betaald dus de uitkeringen van de 65+'ers. Dit staat ook wel bekend als het omslagstelsel.

De tweede pijler, een aanvullend pensioen

Het zogenaamde aanvullende pensioen wordt opgebouwd gedurende de jaren dat je werkzaam bent. Dit aanvullend pensioen is niet verplicht gesteld door de overheid, maar werkt wel verplicht door via de CAO. Dit is overeengekomen tussen de werkgevers en vakbonden. In de meeste gevallen houdt de werkgever een bepaald percentage van het salaris in wat afgedragen wordt aan bijvoorbeeld een pensioenfonds. In Nederland is het namelijk verboden voor een bedrijf om het aanvullend pensioen van de werknemers zelf te beheren. Als de werknemer eenmaal met pensioen is krijgt hij het opgebouwde pensioen via het pensioenfonds of de verzekeringsmaatschappij uitgekeerd totdat de desbetreffende persoon overlijdt. Er zijn verschillende mogelijkheden om het aanvullende pensioen op te bouwen. Dit wordt besproken met de werkgever en wordt vastgelegd in een contract. Zo is er bijvoorbeeld de middelloonregeling, de eindloonregeling en de gematigde eindloonregeling. Vaak is het geval dat deze verschillende regelingen hetzelfde resultaat hebben, namelijk dat de werknemer een pensioen opbouwt dat 70% bedraagt van het laatste loon.

De derde pijler, opbouwen van individueel pensioen

Het opbouwen van pensioen in de derde pijler is volledig vrijwillig. Dit kan gedaan worden door bijvoorbeeld gewoon bij een bank te sparen of te beleggen. Daarnaast kan gekozen worden om te sparen bij een verzekeraar via een levensverzekering of een lijfrente-verzekering. Niet alle mensen sparen in de derde pijler. Door vooral zelfstandigen wordt er in de derde pijler wel actief pensioen opgebouwd. Deze mensen kunnen vaak

namelijk niet sparen in de tweede pijler omdat ze geen werkgever hebben. Hierdoor is de derde pijler een goed alternatief.

Wat geconcludeerd kan worden na het bespreken van de drie pijlers is dat de hoofdvraag die in dit stuk behandeld wordt uitsluitend over de eerste pijler gaat, namelijk een oplossing zoeken voor de toenemende AOW kosten. In het vervolg van dit artikel zullen dan ook een aantal eventuele oplossingen behandeld worden. Deze mogelijkheden worden vergeleken met de huidige maatregel van de overheid; het verhogen van de AOW gerechtigde leeftijd.

2.2 Het Nederlandse belastingstelsel

Elk persoon die in Nederland woont en een inkomen heeft, betaald daarover belasting. In Nederland zijn de verschillende mogelijkheden van inkomen verdeeld over drie groepen, de zogenaamde drie boxen. Het percentage belasting dat betaald wordt over het inkomen hangt dus af van in welke Box het inkomen valt. Het inkomen waar belasting over moet worden betaald wat in box 2 valt is het inkomen uit aanmerkelijk belang. Als iemand minimaal 5% van de aandelen van een vennootschap bezit is dit een aanmerkelijk belang. Of dit bezit direct of indirect is maakt niet uit. Het percentage dat in box 2 betaald moet worden over het inkomen is 25%. Dit inkomen kan bijvoorbeeld bestaan uit ontvangen dividend of winst na verkoop van aandelen.

In box 3 valt het inkomen uit beleggen en sparen. Onder het belastbaar inkomen valt in box 3 het gemiddelde vermogen in een jaar. Het vermogen wordt hier gedefinieerd als bezittingen minus schulden. Komt dit uiteindelijke vermogen boven het heffingsvrije vermogen van €20.785,- dan wordt hier 1,2% belasting over betaald.

De laatste twee boxen komen in het verdere artikel niet meer aan de orde. Waar het hier namelijk om gaat is de AOW premie die in box 1 valt. In box 1 wordt het inkomen uit werk en eigen woning bij elkaar opgeteld en belast volgens een progressief schijvensysteem. Dit houdt in dat naarmate het inkomen hoger is, er ook een hoger belastingpercentage geheven wordt. Het daadwerkelijke inkomen dat in box 1 valt is bijvoorbeeld, loon, winst uit onderneming en het eigen woning forfait. Het eigen woning forfait is een percentage van de WOZ waarde van het huis. Dit percentage moet worden opgeteld bij het inkomen in box 1 waardoor het totale inkomen in box 1 toeneemt. Een overzicht van het schijvensysteem zoals dat in Nederland in box 1 wordt gehanteerd is in figuur 1 te zien.

Figuur 1: De vier schijven

	Schijven	Lengte schijf	Belastingpercentage
Schijf 1	€0,- t/m €18.218,-	€18.218,-	33,45%
Schijf 2	€18.219,- t/m €32.738,-	€14.521,-	41,95%
Schijf 3	€32.739,- t/m €54.367,-	€21.629,-	42,00%
Schijf 4	€54.368,-	oneindig	52,00%

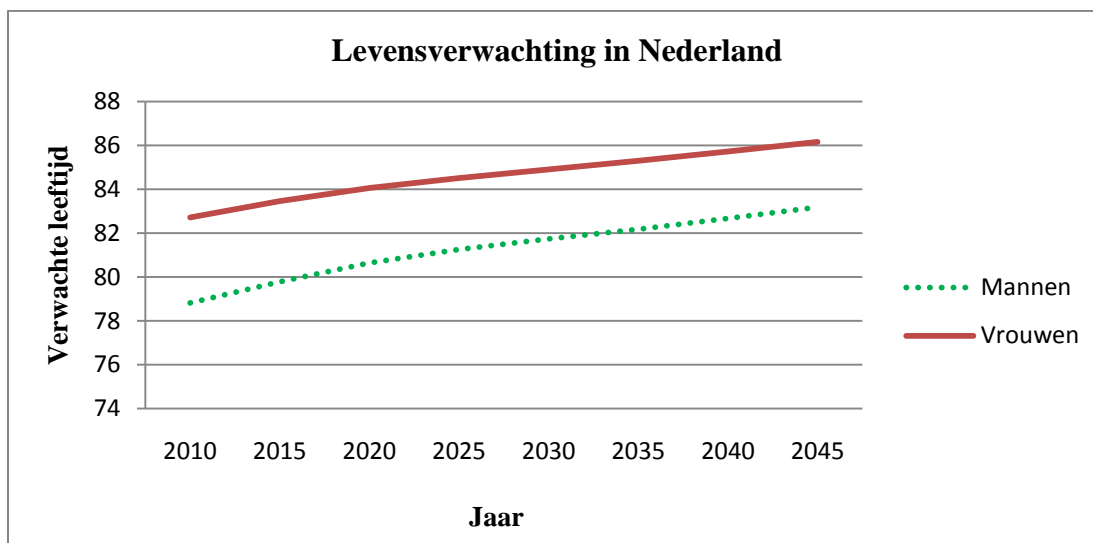
Bron: Cijfers uit 2009, CBS

Per schijf wordt het belastingpercentage gegeven dat te zien is in de vierde kolom over alleen de lengte van de schijf zoals die staat in de derde kolom.

2.3 Vergrijzing van de samenleving

Kort na de Tweede Wereldoorlog is er een periode geweest waarin erg veel kinderen geboren werden, de zogenaamde babyboomers. In de tijd waar we nu in leven bereiken de eersten van deze groep mensen de leeftijd van 65 jaar. De komende jaren zal deze grote groep mensen langzaam allemaal met pensioen gaan en allemaal aanspraak maken op een AOW uitkering. De groep mensen die aanspraak maken op een AOW uitkering wordt dus groter. Het logische gevolg hiervan is dat de AOW uitkeringen die betaald moeten worden toenemen. Daarnaast is de levensverwachting van de mens de afgelopen decennia toegenomen, zoals te zien in figuur 2. De verwachting is dat de levensverwachting de komende decennia alleen maar verder zal stijgen.

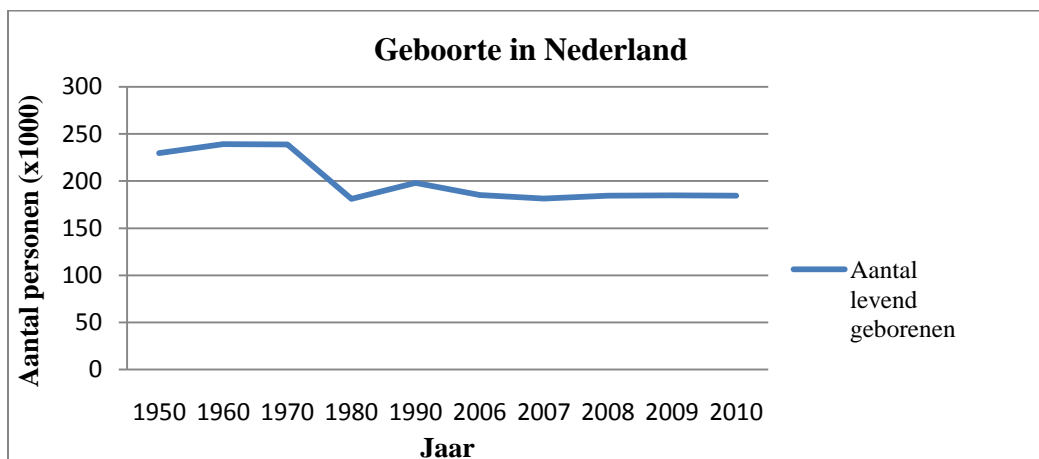
Figuur 2: Levensverwachting in Nederland

Bron: Statline, CBS

Mensen die nu dus met pensioen gaan zullen langer leven waardoor zij ook langer aanspraak maken op een AOW uitkering. Hierdoor stijgen de AOW kosten nog een extra deel. Dit fenomeen van het relatief ouder worden van de bevolking wordt vergrijzing genoemd. Zoals eerder al uitgelegd heeft elke persoon in Nederland vanaf het 65^e levensjaar recht op een AOW uitkering die op wordt gebracht met de betaalde premies door de werkende bevolking. Het probleem wat zich voor gaat doen als de vergrijzing toe gaat nemen is dat de AOW uitkeringen gefinancierd zullen moeten worden voor meer 65+'ers, door minder werkende mensen. Deze lagere werkende beroepsbevolking wordt mede veroorzaakt door een daling in het geboortecijfer zoals te zien in figuur 3. Doordat het geboortecijfer afneemt, is de groep die in de toekomst gaat werken ook kleiner.

Figuur 3: Geboorte in Nederland

Bron: Statline, CBS

De huidige beroepsbevolking zou hierdoor dus 'benadeeld' worden. Dit is dan ook de reden dat de regering de AOW leeftijd gaat verhogen van 65 naar 67 om op die manier de extra AOW kosten die de ouder wordende bevolking met zich mee brengt op te vangen. Deze verhoging zal gebeuren in twee stappen, de eerste stap is in 2020 de leeftijd verhogen naar 66 jaar en de tweede stap is de leeftijd verhogen naar 67 in 2025.

2.4 Arbeidsparticipatie van ouderen

Om een winst te behalen uit de AOW leeftijdsverhoging is het wel noodzakelijk dat mensen ook langer gaan doorwerken zodat ze inderdaad langer premie zullen betalen. Het is namelijk niet direct zo dat wanneer de AOW gerechtigde leeftijd met 2 jaar verhoogd wordt dat dan de mensen ook 2 jaar langer zullen gaan werken. Op dit moment, waar de AOW gerechtigde leeftijd op 65 jaar ligt, zie je bijvoorbeeld dat de gemiddelde leeftijd waarop mensen met

pensioen gaan net onder de 62 jaar ligt (Westerlaken et al. 2008). Het aantal mensen dat werkt tussen de 55 en 65 jaar is 800.000 en 1,2 miljoen mensen binnen deze groep hebben geen baan. Wil er dus een winst gehaald worden uit het verhogen van deze leeftijd dan zal de gemiddelde leeftijd om te stoppen met werken dus omhoog moeten gaan en zullen er meer mensen van deze oudere groep aan het werk moeten. Het is dus van belang dat oudere mensen een baan kunnen blijven behouden en kunnen vinden. Wat vaak geconstateerd wordt is dat oudere mensen, om verschillende redenen, minder makkelijk aan een baan komen dan jongere mensen. Bijvoorbeeld omdat jongere mensen flexibeler zijn, langer meegaan en nieuwere en betere kennis van zaken hebben. Maar onder de ouderen heeft een groot deel een werkloosheidsuitkering of een bijstandsuitkering terwijl deze mensen wel in staat zijn om te werken, jongeren zijn alleen meer gewild door de werkgever (Borghans et al. 2007). Het zal dan ook lastiger zijn voor oudere mensen om langer door te werken. Sinds de jaren tachtig stoppen ouderen eerder met werken omdat dat in die jaren financieel aantrekkelijk was door gebruik te maken van de VUT en WAO. Door afschaffing hiervan volgt het uit een onderzoek van het CPB (CPB 2010) dat in de afgelopen tien jaar de gemiddelde leeftijd om met pensioen te gaan gestegen is met twee jaar. Eigenlijk is dit ook niet zo gek als gekeken wordt naar de levensverwachting van mensen. Ten tijde dat de AOW werd ingevoerd was de levensverwachting een stuk lager dan dat die nu is. In 1957, bij invoering, was de levensverwachting van mannen ongeveer 72 jaar terwijl die nu ongeveer 78 jaar is. Tot 2040 zal deze zelfs verder stijgen tot boven de 80. Dit geeft aan dat mensen steeds langer recht op een AOW uitkering zouden hebben. Maar door onder andere medische ontwikkeling leven mensen gemiddeld een stuk langer in goede gezondheid dan 50 jaar geleden, men kan dus ook langer doorwerken. Om de AOW kosten te drukken kan gedacht worden aan het constant houden van de AOW lengte en dus de AOW gerechtigde leeftijd mee te laten groeien met de levensverwachting. Wat het doel eigenlijk is, is het weer normaal laten worden van langer doorwerken. Mensen moeten het niet als een straf zien maar als een soort cultuur zoals die vroeger ook was.

Een ander onderzoek (Deelen, van Vuuren, 2009) naar de arbeidsparticipatie is vooral gericht op studies over andere landen. De uitkomsten die hieruit voortkomen zijn bijna allemaal voorspellingen omdat nog maar weinig landen de pensioengerechtigde leeftijd daadwerkelijk verhoogd hebben. In de Verenigde Staten hebben ze deze leeftijd echter al wel verhoogd en wordt sinds 2008 waargenomen dat mensen wel degelijk langer doorwerken. De maatregel heeft hier dus zeker effect. Wat hier ook uit blijkt is dat mensen langer doorwerken omdat ze

de AOW leeftijd zien als een soort richtleeftijd. Dus men werkt naar die leeftijd toe. Als deze dus verhoogd wordt heb je een nieuw doel om naartoe te werken. Als dit inderdaad in Nederland ook het geval is dan zal de arbeidsparticipatie dus in ieder geval niet afnemen, wat de maatregel productief maakt.

Werkgevers kunnen ook bijdragen aan de arbeidsparticipatie van ouderen. Op de huidige arbeidsmarkt is er een tekort aan hoger opgeleiden. Bijvoorbeeld in de gezondheidszorg (SER, 1999) wordt vaak geconstateerd dat de hoger opgeleiden ook handelingen verrichten die eigenlijk niet tot het takenpakket behoren terwijl deze handelingen ook door lager opgeleide ouderen gedaan kunnen worden. Hier kunnen dus banen gecreëerd worden voor ouderen waardoor de arbeidsparticipatie toeneemt. Ook zal de kwaliteit toenemen omdat de hoger opgeleide arts bijvoorbeeld zich volledig kan richten op zijn werk en zich niet meer bezig hoeft te houden met randzaken. Het is wel aan de werkgever om deze extra banen te creëren door de huidige banen uit te splitsen.

2.5 Kapitaaldekkingsstelsel

Zoals eerder al besproken wordt er in Nederland voor de AOW uitkering het omslagstelsel gebruikt. Dit houdt in dat de huidige werkende bevolking premie betaald om de pensioenuitkeringen van de huidige gepensioneerden te kunnen uitkeren. Naast de AOW kunnen werknemers ook een aanvullend pensioen opbouwen door gedurende het werkzame leven te sparen, het zogenaamde kapitaaldekkingsstelsel. Omdat er in de huidige tijd een oplossing gezocht wordt voor het toenemende vergrijzingsprobleem, en vooral voor het opbrengen van de AOW uitkeringen, kan het een uitkomst zijn om het omslagstelsel te vervangen voor het kapitaaldekkingsstelsel. Het kapitaaldekkingsstelsel (Schouten en Kolnaar, 2003) houdt namelijk in dat mensen hun eigen pensioen opbouwen, via een pensioenfonds bijvoorbeeld. Er wordt dus geen premie meer betaald voor de AOW uitkeringen, maar er wordt een premie betaald voor het opbouwen van het eigen pensioen. Het probleem dat in de huidige periode steeds groter wordt, namelijk dat steeds minder mensen premie betalen voor een steeds groter wordende groep AOW gerechtigden, zal door middel van het kapitaaldekkingsstelsel verdwijnen. Met dit nieuwe stelsel bouwt men namelijk een geheel eigen pensioen op. Doordat men premie zal gaan betalen die betrekking heeft op het eigen pensioen zal de welvaart toenemen. Dit komt doordat er een duidelijker verband is tussen de betaalde premie en de uiteindelijke uitkering wanneer met pensioen gegaan wordt, waardoor men beter zal functioneren op de arbeidsmarkt. Werknemers die belasting betalen

zien de premie die zij betalen in het omslagstelsel als een soort belasting en niet als een investering in hun eigen toekomst, wat bij het kapitaaldeckingsstelsel wel het geval is.

Een groot verschil tussen het omslagstelsel en het kapitaaldeckingsstelsel is de investering in mensen en de investering in kapitaalgoederen. Met het kapitaaldeckingsstelsel wordt voor het eigen pensioen gespaard. Met deze besparingen kunnen investeringen gefinancierd worden waarop rendement behaald kan worden (Lindbeck en Persson, 2003). De investeringen die hier gedaan worden hebben economische groei tot gevolg wat zorgt voor meer welvaart. Bij het omslagstelsel daarentegen wordt er vooral geïnvesteerd in vertrouwen (Bovenberg en Van der Linden, 1997). Namelijk doordat er premie betaald wordt die niet wordt uitgekeerd aan deze persoon zelf moet er vertrouwen zijn in de volgende generatie dat ook die generatie premies blijft betalen voor de gepensioneerden. Met het aanwijsbare vergrijzingsprobleem doet de generatie 'babyboomers' wel een groter beroep op de generatie daarna omdat die nieuwe generatie meer premie zal moeten opbrengen om te kunnen voorzien in de AOW uitkeringen.

Het omslagstelsel is gevoelig voor demografische veranderingen. Stel nu dat de bevolkingsgroei en de loon groei hoger is dan de rendementen die behaald worden op kapitaal, dan kan gezegd worden dat het omslagstelsel effectiever is dan het kapitaaldeckingsstelsel. Dit staat ook wel bekend als de Aaron conditie (Steurer, 2003). Deze aannames zijn echter in de werkelijkheid niet constant genoeg om op basis van deze aannames een goede keuze te maken uit de twee verschillende stelsels. Het enige dat geconcludeerd kan worden is dat het omslagstelsel wel gevoelig is voor demografische veranderingen en het kapitaaldeckingsstelsel niet tot vrijwel niet. Dit omdat bij het kapitaaldekkingstelsel mensen voor het eigen toekomstige pensioen sparen, wat niets te maken heeft met de rest van de bevolking. Het enige punt, in geval van een hogere levensverwachting, is dat mensen natuurlijk wel meer pensioen moeten opbouwen om genoeg over te houden na pensionering. Wat meer van invloed is op het kapitaaldeckingsstelsel zijn inflatie en het rendement dat behaald wordt op het gespaarde kapitaal. Bij een daling van de rendementen dalen ook de pensioenen van de gepensioneerden. Aan de andere kant zorgt schaarste op de arbeidsmarkt voor hogere inkomens. Dit heeft tot gevolg dat werknemers in deze situatie meer kunnen sparen voor hun pensioen. Maar doordat het kapitaaldeckingsstelsel afhankelijk is van rendementen op investeringen is het niet te voorspellen wat het gespaarde pensioen waard is op moment van uitkering (Barr en Diamond, 2006). Het gevolg hiervan is dat kapitaaldekking een hoog risico met zich meebrengt, en de

vraag is dan ook of dit hoge risico acceptabel is. Aan de andere kant heeft dit stelsel het voordeel dat in periodes van loonstijging, bij een gelijk blijvende premie, de bijdragen aan de AOW hoger zullen zijn dan in periodes van loondaling. Nu spaar je een groter deel in de periodes met hoge lonen en een kleiner deel in periodes met lage lonen. Dit heeft tot gevolg dat het netto inkomen over de periode ongeveer gelijk zal zijn, wat natuurlijk positief is.

Zekerheid van beide systemen

Doordat het omslagstelsel gebaseerd is op premies die betaald worden door de volgende generatie is het een vrij zeker stelsel. Het is namelijk moeilijk om het systeem op te heffen, aangenomen dat deze mogelijkheid zou bestaan. Als een werknemer namelijk eenmaal begonnen is met het betalen van de AOW premie brengt het meer lasten met zich mee om te switchen naar het kapitaaldeckingsstelsel. Stel een werknemer van 45 jaar oud voor. Deze persoon heeft al 20 tot 25 jaar AOW premie betaald. Als op dit moment besloten wordt om te switchen naar het kapitaaldeckingsstelsel dan zal deze persoon in de resterende werkende jaren tot 65 het gehele pensioen moeten opbouwen. Dus ook het pensioen dat normaal gesproken opgebouwd was in de eerste 20 werkende jaren. Dit zou dus uitdraaien op dubbele lasten in de laatste 20 werkende jaren wat natuurlijk niet positief is voor deze groep mensen. Daarnaast moeten de premies voor de huidige ouderen ook nog betaald worden omdat deze groep mensen nooit een pensioen heeft kunnen opbouwen. Ook dit zou uit draaien op nog hogere lasten voor de huidige werkende bevolking.

Bij het kapitaaldeckingsstelsel heeft een individu het recht op het gespaarde vermogen wat dus een bepaalde mate van zekerheid geeft. Men kan deels ook zelf beslissen hoeveel er gespaard wordt. Hierdoor komt er een stukje extra verantwoordelijkheid te liggen bij de werkende mensen voor de opbouw van het eigen pensioen. Maar aan de andere kant is er het risico van investeringen en beleggingen dat je nooit zeker bent van rendementen hierop, het pensioen is hierdoor ook niet zeker.

Overgang naar kapitaaldeckingsstelsel

Stel er is in een land een kapitaaldeckingsstelsel dan is een overgang naar een omslagstelsel vrij gemakkelijk. Bij invoering gaan mensen premies betalen om de AOW uitkering te financieren en zullen minder voor het eigen pensioen gaan sparen. Het gevolg is dat de gepensioneerde bevolking ten tijden van invoering van het nieuwe systeem het voordeel heeft dat ze én het eigen opgebouwde pensioen krijgen én een AOW uitkering. De groep die als

eerste premie gaat betalen zal er weinig van merken omdat zij bij pensionering ook een AOW uitkering krijgen. Bij deze overgang van systemen zijn er dus geen nadelen voor bepaalde groepen binnen de bevolking maar wel voordelen voor de dan huidige gepensioneerden.

Deze overgang is dus vrij gemakkelijk door te voeren.

De overgang de andere kant op, van het omslagstelsel naar het kapitaaldekkingsstelsel, gaat niet zo gemakkelijk (Brunner, 1999). Tijdens deze overgang moeten namelijk oude premies nog worden betaald en er moet ook al gespaard worden voor het nieuwe stelsel. De werkende bevolking tijdens deze overgang heeft dan dus eigenlijk dubbele lasten. Dat is in principe natuurlijk niet de insteek. Eventuele overbrugging kan gerealiseerd worden door de overgang over een lange periode uit te spreiden zodat de extra kosten per individu laag zijn.

Een overgang naar het kapitaaldekkingsstelsel heeft een aantal voordelen zoals een groeiende economie en meer welvaart. Aan de andere kant brengt het ook een groot risico met zich mee omdat de rendementen die behaald moeten worden op de besparingen risicovol zijn. Er kan dan ook niet met zekerheid gezegd worden welk bedrag uiteindelijk ten tijden van pensionering uitgekeerd kan worden. Daarnaast zijn er problemen bij een overgang naar een volledig kapitaaldekkingsstelsel. Met het oog op de toenemende vergrijzing is het dan ook geen goede optie om over te stappen naar een volledig kapitaaldekkingsstelsel omdat het te risicovol is en omdat een overgang moeilijk realiseerbaar is. Een mix zoals we die nu kennen met het drie pijler systeem lijkt de beste oplossing. Doordat dit systeem uit drie pijlers bestaat wordt én het omslagstelsel én het kapitaaldekkingsstelsel in Nederland toegepast. Wat blijkt is dat via het omslagstelsel, de eerste pijler, slechts de helft (Goudswaard et al. 2010) van alle pensioenen wordt opgebracht. De tweede pijler daarentegen is goed voor 45 % van de pensioenen en de derde pijler voor de laatste 5%. Er wordt dus al bijna de helft van de pensioenen via het kapitaaldekkingsstelsel gefinancierd en dit zal steeds groter worden aangezien de eerste pijler steeds verder afneemt. Het evenwicht binnen dit systeem zal dus verschoven worden naar meer 'zelf sparen' en minder AOW. Doordat werknemers in steeds meer gevallen afspreken met de werkgever om meer te sparen in de tweede pijler zal het relatieve deel wat in de eerste pijler betaald wordt afnemen (CBS, 2008). Dit zal voor een deel het probleem van de stijgende AOW kosten oplossen omdat men relatief meer spaart in de tweede pijler. Al zal dit in het begin niet significant zijn omdat nog een te groot deel van de pensioenen gefinancierd wordt door de AOW.

Hoofdstuk 3

Wat is de winst die gemaakt wordt als de AOW leeftijd verhoogd wordt naar 67 en in hoeverre is dit voldoende om de toenemende vergrijzing op te vangen?

Zoals besproken, hebben we in Nederland een pensioensysteem dat bestaat uit drie pijlers. De eerste hiervan bestaat uit de AOW. In Nederland is deze AOW uitkering een verplichte verzekering. Vanaf het moment dat begonnen wordt met werken tot aan het moment dat de werknemer met pensioen gaat wordt hier dan ook aan bijgedragen. In de huidige tijd kan dit tussen de 15 en 65 jaar zijn. Als de 65 jaar gepasseerd wordt dan ontvangt de gepensioneerde werknemer een AOW uitkering die wordt verkregen door middel van een premie die wordt betaald door de werkende bevolking onder de 65 jaar. Deze premie bedraagt doorgaans 17,9% over de eerste en tweede schijf van het belastingstelsel zoals we dat hier kennen (Centraal Planbureau, 2010). In 2011 was dit bijvoorbeeld 17,9% over de eerst verdiende €33.436, -. Met het oog op de toenemende vergrijzing heeft de regering het idee opgevat om de AOW leeftijd te verhogen. Het plan is om dit in twee fasen te doen. Namelijk eerst in 2020 naar 66 jaar en daarna in 2025 naar 67 jaar. Het idee hiervan is dat mensen langer zullen doorwerken en dus ook langer premie zullen opbrengen. Als je pas AOW krijgt vanaf je 67^e dan zul je dus in totaal minder lang AOW krijgen dan wanneer je met 65 met pensioen zou gaan. De totale AOW kosten zouden door deze maatregel dus moeten afnemen. De keuze om de leeftijdverhoging in twee stappen te doen is gemaakt zodat werknemers en werkgevers nog genoeg tijd hebben om zich voor te bereiden op deze regel. Volgens de regering zou deze regel het probleem van de toenemende vergrijzing significant moeten verkleinen. In deze deelvraag ga ik kijken wat de opbrengsten zijn van deze maatregel en of deze maatregel de oplossing is voor het gestelde probleem in Nederland; vangen de extra opbrengsten van een pensioen leeftijdsverhoging de extra AOW kosten op van onze ouder wordende samenleving.

Om dit in kaart te kunnen brengen zal ik onder andere de bevolkingsgroei in Nederland moeten weten. En dan vooral de groei in gepensioneerden en de groei in de beroepsbevolking. De Nederlandse bevolking bestaat op dit moment uit ongeveer 16.654.455 mensen. Er wordt verwacht dat de bevolking de komende jaren zal toenemen met als piek 17.840.780 mensen in 2040 waarna het aantal weer licht zal dalen. De komende dertig jaar zal de bevolking dus met iets meer dan een miljoen mensen toenemen. De grootste reden hiervoor is de levensverwachting, deze wordt namelijk hoger verwacht in de toekomst. Ook zullen de zogenaamde 'babyboomers', die op dit moment een groot deel van onze beroepsbevolking

vertegenwoordigen, de komende jaren met pensioen gaan. Het gevolg hiervan is dat het aantal gepensioneerden relatief sneller toeneemt dan de beroepsbevolking, daarnaast zal deze groep gepensioneerden langer leven door de stijgende levensverwachting. Hierdoor zal de vergrijzing dan ook sterk toenemen. In 2009 kregen in Nederland 2.563.261 mensen een AOW uitkering. De verwachting is dat deze groep mensen zal toenemen tot 4.625.271 in 2040 waarna dit aantal weer licht zal dalen. Als we dan gaan kijken naar de groep die werkzaam is onder de beroepsbevolking dan zien we dat deze groep in 2009 ongeveer bestond uit 8.233.000 personen. Volgens verschillende prognoses van het CBS (Poelman en van Duin, 2010) zal deze groep personen tot 2040 dalen met ongeveer 9,1% tot 7.483.797. Wat uit deze cijfers blijkt is dat in de toekomst een stuk minder verdienende mensen de AOW moeten opbrengen voor een stuk groter geworden groep gepensioneerden. In 2009 zorgden ongeveer 3,2 personen samen voor één gehele AOW uitkering (namelijk $8.233.000/2.563.261=3,2$). In 2040 zal één gehele uitkering door nog maar 1,6 personen betaald worden (namelijk $7.483.797/4.625.271=1,6$). De druk op de beroepsbevolking om deze uitkeringen op te brengen stijgt dus enorm door het toenemende aantal 65+'ers.

De AOW kosten zonder leeftijdsaanpassing

Wat blijkt uit onderzoek van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (Rijksoverheid, 2010) is dat de AOW kosten over 2009 ongeveer 26.170 miljoen waren en dat deze kosten zullen stijgen tot bijna 48.000 miljoen in 2040. Dit is bijna een verdubbeling van de kosten, wat overeenkomt met de stijging van het aantal mensen dat een AOW uitkering krijgt over dezelfde periode. Als we dan gaan kijken naar wat dit betekent voor de druk op de beroepsbevolking zien we het volgende. Stel dat iedereen het zelfde bedrag aan premie zou betalen en dat de gehele AOW uitkering betaald wordt door de beroepsbevolking (er wordt hier niets door de overheid gefinancierd), dan zou dit in 2009 het volgende bedrag zijn $26.170\text{miljoen}/8.233.000=€3.178,67$. En als we dan gaan kijken naar 2040 dan zien we daar het volgende bedrag, $48.000\text{miljoen}/7.483.797=€6.413,86$ wat betaald zal moeten worden aan premie per persoon. Wat hieruit blijkt is dat wanneer de vergrijzing op zijn top zal zijn in het huidige systeem zonder AOW leeftijdsverhoging, de premie die betaald moet worden per persoon zal verdubbelen, zie ook figuur 4. De druk op de beroepsbevolking zal dus significant toenemen.

Figuur 4: Stijging AOW kosten

	2009	2040
Werkende beroeps bevolking	8.233.000	7.483.797
Uitgegeven AOW premies	2.563.261	4.625.271
Aantal werkende personen per premie	3,2	1,6
Kosten AOW premies in miljoenen €	26.170	48.000
Betaalde premie per werknemer in €	3.178,67	6.413,86

Bron: Eigen berekeningen op basis van cijfers van het CBS en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

De AOW besparing bij een AOW leeftijdsverhoging

Om de winst te berekenen die behaald wordt uit een leeftijdsverhoging naar 67 jaar zullen er een aantal aannames gemaakt moeten worden.

Aanname 1: De werkende beroepsbevolking bestaat in 2009 uit mensen tussen de 20 en 65 jaar en in 2040 uit mensen tussen de 20 en 67 jaar.

Aanname 2: De hoogte van de AOW uitkering is hetzelfde in 2009 als in 2040.

Aanname 3: De groep pensioengerechtigden neemt in 2040 af met de groep mensen die dan tussen de 65 en 67 jaar is.

Aanname 4: Over de gehele werkende en gepensioneerde bevolking is iedereen gelijk verdeeld in leeftijd.

De werkende beroepsbevolking bestaat in 2009 uit 8.233.000 mensen, zie figuur 4. In 2040 bestaat deze groep uit $(7.483.797/44)*46 = 7.823.969$ mensen. De AOW gerechtigde groep bestaat in deze nieuwe situatie in 2040 uit $4.625.271 - (7.823.969 - 7.483.797) = 4.285.099$ mensen. In 2009 bestond één gehele AOW uitkering voor een jaar uit 26.170 miljoen euro / $8.233.000 = € 10.209,65$. Als we nu gaan kijken naar 2040 dan zien we dat de kosten zijn gedaald naar: $10.209,65 * 4.285.099 = 43.749$ miljoen euro. Als we dan vervolgens weer aannemen dat iedereen hetzelfde bedrag aan premie betaald, dan zien we dat het bedrag per persoon 43.749 miljoen / $7.823.969 = € 5.591,66$ zal zijn. Wat er uiteindelijk per persoon bespaard wordt is $€ 6.413,86 - € 5.591,66 = € 822,20$ in 2040. Hieruit blijkt dat de AOW kosten in de toekomst, met de nieuwe maatregel van de regering, wel degelijk zullen afnemen in vergelijking met de oude situatie (zonder leeftijdsverhoging). Maar als we het gaan vergelijken met de kosten zoals die nu zijn dan zien we ondanks dat de verhoging in leeftijd wel zin heeft gehad, de kosten toch nog significant hoger zijn, zie ook figuur 5. Het hele

vergrijzing probleem kan dus niet opgelost worden met deze leeftijdsverhoging (Beetsma et al, 2003).

Figuur 5: AOW kosten met leeftijdsaanpassing

	2009	2040 zonder leeftijdsaanpassing	2040 met leeftijdsaanpassing	Vershil na leeftijdsaanpassing in 2040
Kosten AOW premies in miljoenen €	26.170	48.000	43.749	4.251
Betaalde premie per werknemer in €	3.178,67	6.413,86	5.591,66	822,20

Bron: Eigen berekeningen op basis van figuur 4

Zware beroepen

Het langer doorwerken tot 67 jaar kan in sommige sectoren zorgen voor onrust omdat er bijvoorbeeld mensen werken die fysiek zware werkzaamheden uitvoeren. Om ten koste van je lichaam ‘verplicht’ langer te moeten doorwerken kan in sommige zware beroepen als onacceptabel gezien worden. Binnen sommige bedrijven zijn er al maatregelen genomen als het om zware beroepen gaat. Naarmate een werknemer ouder wordt kan deze een andere functie binnen het bedrijf krijgen waardoor de werknemer minder fysiek bezig is. Maar natuurlijk zijn er ook beroepen waarbij dit niet mogelijk is. Daarnaast kan het zijn dat er een groep mensen is die een zwaar beroep uitoefent die al tegen het pensioen aan zit en die geen rekening gehouden hebben met de AOW leeftijdsverhoging. In dit geval kan de 2 jaar langer werken zware negatieve gevolgen hebben voor de fysieke gezondheid van de personen. In deze gevallen moet een oplossing gevonden worden om deze mensen op te vangen. Het is namelijk niet rationeel om iemand langer te laten doorwerken terwijl dit fysiek onmogelijk is. De overheid heeft dan ook aan het nieuwe beleid toegevoegd dat voor deze bijzondere gevallen een regeling getroffen zal worden zodat deze groepen eerder een AOW uitkering kunnen krijgen. Het probleem is dat je in deze situatie moet aan kunnen tonen wat de zware beroepen zijn, waar je de grens trekt, hoelang je het beroep moet hebben uitgevoerd enz. Dit zijn allemaal zaken die mee kunnen tellen in het besluit om van iemands beroep te kunnen zeggen of het zwaar is en of de persoon er fysiek onder te lijden heeft gehad. Daarnaast zal er besloten moeten worden vanaf welke leeftijd men recht heeft om te zeggen dat er een zwaar beroep is uitgeoefend gedurende het werkzame leven. Het is natuurlijk mogelijk om op een gegeven moment in je leven een carrière switch te maken naar een minder zwaar beroep wat je wel langer kunt uitoefenen. Dit kan bij jonge mensen. Maar als je 50-55 jaar bent zal dit steeds lastiger worden. Er zijn dus zeker nog een aantal zaken waar de overheid over na zal moeten denken en een duidelijke oplossing voor zal moeten vinden.

Hoofdstuk 4

Nu zal ik twee alternatieve oplossingen bespreken en uitwerken die een eventuele oplossing zijn voor het gestelde probleem. Uiteindelijk zal ik al de gestelde oplossingen met elkaar vergelijken en kijken wat de beste oplossing is, of wat de beste combinatie van oplossingen is.

Hoofdstuk 4.1

Als de AOW premie verhoogd zou worden, naar welk percentage zou dit dan moeten en in hoeverre is dit acceptabel met name met het oog op lage inkomens?

Zoals hiervoor duidelijk is geworden moet er een oplossing komen voor de toenemende kosten voor het financieren van de AOW. Het blijkt dat sommige mensen tegen een AOW leeftijdsverhoging zijn. Daarnaast is het in sommige gevallen, bijvoorbeeld bij zware beroepen, onmogelijk om door te werken tot 67 jaar. Ook is gebleken uit de vorige deelvraag dat deze leeftijdsverhoging niet voldoende zal zijn om de druk op de beroepsbevolking de komende jaren gelijk te houden. Nu zal ik bekijken of de mogelijkheid om de AOW premie te verhogen reëel is.

De eerste vorm van de AOW uitkering zoals we die nu kennen is in 1957 in het leven geroepen. Er werd een premie geheven van 6,75%. In 1981, 24 jaar later, waren de premies opgelopen tot 10,6%. De reden hiervoor was een verandering in de bezetting van de bevolking. Het aantal pensioengerechtigden was ten opzichte van het aantal premiebetalers meer toegenomen. Sinds 2001 hebben we in Nederland een nieuwe wet die de belasting over inkomsten regelt, de zogenaamde Wet inkomstenbelasting 2001. Dit is het stelsel zoals we dat nu kennen met het boxensysteem. De AOW premie wordt sindsdien geheven over de eerste twee schijven in box 1. Het huidige stelsel kunnen we dus niet helemaal vergelijken met het stelsel zoals we dat in 1957 en in 1981 kenden. Maar wat we wel kunnen afleiden is dat naar aanleiding van een verandering in de bezetting van de bevolking de AOW premie die betaald moet worden wordt aangepast. Vandaag de dag staat de AOW premie vast op 17,9%. Het is duidelijk dat in de komende 30 jaar de vergrijzing erg zal toenemen. Als we dit gaan vergelijken met het verleden, de periode 1957-1981, zou het dus niet vreemd zijn dat de AOW premie die betaald moet worden ook zal stijgen. De vraag is alleen of de premie stijging die zich de komende 30 jaar voor zou kunnen doen acceptabel is voor de premiebetalers.

De premiestijging in het huidige stelsel

Zoals gezegd zou het vergrijzingsprobleem ook opgelost kunnen worden door een premie verhoging. De mensen die verplicht zijn premie te betalen, betalen 17,9% over de eerste twee schijven in box 1 (het inkomen). Schijf twee loopt tot een maximum van €32.738,-. Maar niet iedereen verdient dit volledige bedrag. We mogen dus niet vaststellen dat de overheid het volgende bedrag ophaalt aan AOW premies: $0,179 \times 32.738 \times 8233000 = 48.246$ miljard, omdat lang niet iedereen €32.738,- verdient. Om tot een antwoord te komen in dit hoofdstuk zal ik dus een aantal aannames moeten doen.

Aanname 1: De volledige AOW kosten (het totaal aan uitkeringen) wordt gefinancierd door de premiebetalers. Er wordt dus niks door de overheid bijgedragen.

Aanname 2: Omdat niet iedereen het maximum verdient in schijf 2 van box 1 neem ik het gemiddelde bedrag aan premie dat per persoon betaald wordt. Dit bereken ik als volgt: $((\text{AOW kosten} / \text{Aantal premiebetalers}) / 32.738) \times 100\%$ Het percentage wat hier uitkomt is het percentage dat gemiddeld betaald wordt als iedereen het maximum in schijf twee van €32.738,- zou verdienen.

Aanname 3: Het maximum verdiende bedrag in schijf 2 verandert niet en blijft dus constant.

Aanname 4: De hoogte van de AOW uitkering blijft ongeveer gelijk over de tijd.

De AOW kosten over 2009 waren 26.170 miljoen euro. In dat jaar waren er ongeveer 8.233.000 premiebetalers. Wat we dus nu kunnen berekenen is het gemiddelde percentage dat aan premie wordt betaald als iedereen het maximum in schijf twee zou betalen:

$((26.179 \text{ miljoen} / 8.233.000) / 32.738) \times 100\% = 9,71\%$. Nu zal ik dus ook niet de stijging gaan

berekenen in de echte premie van 17,9%, maar de stijging in dit gemiddelde percentage. Als we dan gaan kijken naar de gegevens over 2040, die al besproken zijn in deelvraag 1, zien we dat de AOW kosten dan 48.000 miljoen zullen bedragen en dat het aantal premiebetalers is gedaald tot 7.483.797 mensen. Het gemiddelde premie percentage zal nu

$((48.000 \text{ miljoen} / 7.483.797) / 32.738) \times 100\% = 19,59\%$, zie hiervoor ook figuur 6. In deze

nieuwe situatie, uitgaande van de aannames die gemaakt zijn, zal het gemiddelde percentage dat betaald wordt aan premie bijna verdubbeld zijn. Dit is ook logisch aangezien het gemiddeld betaalde bedrag aan premie ook bijna verdubbelt is, in 2009:

$26.170 \text{ miljoen} / 8.233.000 = €3.178,71$ en in 2040: $48.000 \text{ miljoen} / 7.483.797 = €6.413,86$.

De premie verhoging in de werkelijkheid zal ik alleen kunnen berekenen als ik aanneem dat

alle lonen waarover AOW premie wordt betaald gelijk verdeeld zijn tussen 0 en 32.738. de berekende relatieve stijging is: $((19,59-9,71)/9,71)*100\% = 101,75\%$. Dus de echte premie is gestegen van 17,9% naar $17,9*2,0175 = 36,1\%$.

Figuur 6: Premie aanpassing in 2040

	2009	2040
Kosten AOW premies in miljoenen €	26.170	48.000
Werkende beroeps bevolking	8.233.000	7.483.797
Gemiddelde premie in %	9,71	19,59
Premie in %	17,9	36,1

Bron: Eigen berekeningen op basis van de figuren 4 en 5

In werkelijkheid is dit niet het geval omdat de lonen niet gelijk verdeeld zijn over het gegeven interval. De premie zal in de werkelijkheid iets minder moeten toenemen omdat het werkelijke interval begint bij het minimumloon van €16.783,20.

Het is moeilijk om te zeggen of deze verhoging in premie acceptabel is met het oog op lage inkomens. De AOW uitkering voor een alleenstaand persoon bedraagt 70% van het minimumloon, wat volstaat om de basisbehoeften te financieren. Het zou dus onlogisch zijn als een werkend persoon die het minimumloon verdient door deze verhoging in premie minder zou verdienen dan een AOW uitkering die staat voor financiering van de basisbehoeften. Het minimumloon in 2009 bedroeg €16.783,20. De AOW uitkering dit jaar bedroeg dus ongeveer $16.783,20*0,70 = €11.748,24$. Zolang het netto inkomen van iemand met een minimumloon niet lager zou komen dan deze €11.748,24 zou het volgens de standaard dus niet onacceptabel zijn. Maar het feit is dat de premie verdubbelt wat in de werkelijkheid moeilijk zal zijn. Daarnaast heb je natuurlijk ook nog te maken met andere belastingen die moeten worden meegenomen. Het arbeidsaanbod zal ook afnemen omdat het minder voordelig is om te gaan werken door de hoge premie die betaald moet worden. Van het extra verdiende loon moet zoveel worden afgedragen dat mensen meer voordeel halen uit niet werken. Maar hoe dit precies in de werkelijkheid is zou onderzocht moeten worden.

In vergelijking met de leeftijd verhoging

Deze premie verhoging zorgt er voor dat de AOW kosten in verhouding tot het aantal AOW gerechtigden hetzelfde blijft als nu het geval is. Wanneer we dat vergelijken met de verhoging in de AOW leeftijd lost de verhoging in premie het gehele probleem op en lost de leeftijd verhoging slechts een klein deel van het probleem op. Eigenlijk zijn beiden dus niet te vergelijken aangezien ze niet hetzelfde resultaat teweeg brengen.

Wat wel een eventuele optie zou zijn, is een combinatie van beiden. Dus en twee jaar langer doorwerken en een hogere premie betalen. Als we dan naar het percentage gaan kijken, met dezelfde vier aannames, waarmee de premie verhoogd moet worden zien we het volgende: de AOW kosten zijn met de leeftijd verhoging 43.749 miljoen euro en het aantal premiebetalers is dan 7.823.969. Nu kunnen we het verhoogde percentage weer berekenen: $((43.749 \text{ miljoen} / 7.823.969) / 32.738) * 100\% = 17,08\%$. De werkelijke stijging, met de aanname dat de lonen weer gelijk verdeelt zijn bedraagt: $((17,08 - 9,71) / 9,71) * 100\% = 75,90\%$, dus de premie stijgt van 17,9% naar $17,9 * 1,7590 = 31,49\%$.

Ook hier zien we dat de premie bijna zal verdubbelen. In de realiteit zal dit waarschijnlijk geen optie zijn zeker met het oog op de lagere inkomens in de bevolking.

Hoofdstuk 4.2

De AOW premie zit verwerkt in de eerste twee schijven van box 1. Is het mogelijk om een extra gedeelte te heffen in schijf 3 in box 1?

Zoals in hoofdstuk 2 is uitgelegd bestaat box 1 uit vier schijven. Elke schijf bestaat uit een vastgesteld interval van het verdienden inkomen waar men een vastgesteld percentage belasting over betaald.

Om de AOW uitkeringen in stand te kunnen houden zal er een oplossing moeten komen. Hoe het er nu voor staat lopen de betaalde premies namelijk terug in vergelijking met de uitgaven voor AOW uitkeringen. Zoals eerder besproken kan dit door het heffen van hogere premies. Maar het zou ook een optie kunnen zijn om een extra percentage premie te heffen in schijf drie van box 1. In de huidige situatie wordt er namelijk alleen premie betaald over het inkomen dat verdient wordt in de eerste twee schijven. Voor extra financiering zou dit dus een mogelijkheid kunnen zijn. Daarnaast betalen gepensioneerde mensen maar een klein percentage AOW premie. Ook betalen zij een lager belasting percentage. Een andere oplossing kan dus gevonden worden in het heffen van een hoger percentage AOW premie bij gepensioneerden. Dit zal in het volgende stuk eerst behandeld worden, waarna gekeken wordt naar wat de mogelijkheden zijn met een hogere premie vragen in schijf drie.

Arbeidsparticipatie van ouderen en fiscalisering AOW

Over het algemeen wordt de arbeidsparticipatie onder ouderen gezien als een van de grootste redenen waarom we nu met een financieringsprobleem zitten voor AOW uitkeringen. In de huidige periode wordt in heel Europa een terugkerend proces gezien, oude werknemers stoppen eerder met werken omdat ze niet genoeg geschoold zijn en ouderen stoppen weinig energie in extra scholing omdat ze toch eerder stoppen met werken. Vervolgens doen ze een beroep op bijvoorbeeld de WW en de WAO, die wordt gefinancierd door de werkende groep belastingbetalers, waardoor ze een vast inkomen blijven houden. Omdat deze mogelijkheid bestaat, zijn veel ouderen niet bereid een lager inkomen te ontvangen vanwege bijvoorbeeld lager geschooldheid wanneer ze zouden doorwerken (Jacobs et al, 2006). Simpel om de reden dat het vrij gemakkelijk is om een uitkering te krijgen. Oudere werknemers worden dan ook niet echt gestimuleerd om langer door te werken. Zolang deze tendens behouden blijft en zolang de mogelijkheid blijft om eerder te stoppen met werken en vervolgens uitkeringen te ontvangen zul je lagere inkomsten hebben voor bijvoorbeeld de AOW. Waar dus nog een hele slag te halen valt is het langer doorwerken van oudere werknemers zodat ook zij de volle premie blijven betalen. De vraag is alleen hoe dit bereikt kan worden.

Dit jaar, in 2011, wordt de zogenaamde Bos belasting ingevoerd, genoemd naar de politicus Wouter Bos. Deze belasting houdt in dat mensen die na 1945 geboren zijn en voor het 65^e levensjaar met pensioen gaan, vanaf het 65^e levensjaar blijven meebetalen aan de AOW. Het betaalde bedrag zal in het eerste jaar 0,6% zijn van het aanvullende pensioen. Dit bedrag blijft elk jaar oplopen tot de persoon overlijdt. Op deze manier wordt uitgesloten dat ouderen vervoegd stoppen met werken en ook vervoegd onder de betaalde premie uitkomen, anders wordt er namelijk de rest van het leven premie betaald wat als negatief beschouwd wordt. De arbeidsparticipatie zal waarschijnlijk dus toenemen en als dat niet gebeurt dan neemt in ieder geval de betaalde belasting toe. Dat is het gewenste resultaat in deze situatie aangezien er een tekort is voor de AOW uitkeringen.

Ook is het een mogelijkheid om beter toezicht te houden op de gegeven uitkeringen. Dus dat de vraag wordt gesteld of iedereen die een uitkering krijgt ook daadwerkelijk recht heeft op die uitkering. Zo niet, dan zal deze persoon weer aan het werk moeten wat er ook voor zal zorgen dat de arbeidsparticipatie toeneemt. Dit zal ook leiden tot het gewenste resultaat.

Een extra percentage in schijf drie van box 1

Een eventuele oplossing kan ook gevonden worden in het heffen van een extra premie percentage over schijf drie in box 1. In het huidige systeem wordt namelijk alleen een percentage geheven over de eerste twee schijven. Zoals blijkt uit Hoofdstuk 3, de AOW kosten zonder leeftijdsaanpassing, waren de AOW kosten over 2009, € 26.170 miljoen. Deze kosten zullen oplopen tot ongeveer € 48.000 miljoen in 2040. Er zal dus aan extra inkomsten om deze kosten te dekken 48.000 miljoen – 26.170 miljoen = € 21.830 miljoen gegenereerd moeten worden. Ook hebben we gezien dat de kosten per persoon, op het moment dat er geen maatregelen genomen worden, zullen toenemen van € 3.178,67 in 2009, tot € 6.413,86 in 2040. Deze extra kosten zijn voor alle belastingbetalers in het huidige systeem waarin de AOW premie alleen over de eerste twee schijven geheven wordt. Als we gaan kijken naar een extra premie in schijf drie dan zullen we eerst moeten weten hoeveel mensen er überhaupt een inkomen hebben dat in deze schijf valt. Werkende mensen betalen 42% belasting over het verdiende bedrag uit schijf drie. Deze schijf loopt van € 32.127,- t/m € 54.776,- in 2009. Volgens het CBS hadden in 2009, 611.000 mensen een salaris tussen de € 30.000,- en € 35.000,-, 1.730.000 mensen een salaris tussen de € 35.000,- en € 50.000,-, 1.412.000 mensen een salaris tussen de € 50.000,- en € 75.000,- en 799.000 mensen een salaris van € 75.000,- of hoger. Aangezien niet duidelijk is hoe de inkomens verdeeld zijn over de gegeven intervallen zal ik de volgende aanname moeten doen:

Aanname 1: De inkomens zijn gelijk verdeelt over de inkomensintervallen gegeven volgens het CBS in het programma ‘Statline’.

In de volgende berekeningen vergelijk ik cijfers uit 2009 met verwachte cijfers uit 2040. Zoals blijkt uit Hoofdstuk 3, figuur 4, zal de werkzame beroepsbevolking dalen gedurende deze periode van 8.233.000 naar 7.483.797 personen. Dit is een daling van 9,1%. De volgende aanname zal dus ook gemaakt moeten worden:

Aanname 2: Het schijvenstelsel en de verschillende inkomensintervallen zijn hetzelfde in 2009 als in 2040. Daarnaast daalt het aantal personen dat een inkomen heeft dat in de derde schijf valt met 9,1%.

Nu kan berekend worden hoeveel personen precies in de derde schijf vallen. Bij het eerste interval bereken ik dit als volgt: $(1 - 2.127/5.000) * (611.000 * 0,909) = 319.132$ personen die in schijf 3 vallen.

Om vervolgens het percentage aan premie te berekenen dat over schijf drie betaald moet worden om de extra AOW kosten te kunnen dekken zullen eerst alle gemiddelde en totale inkomens per interval berekend moeten worden, aannemend dat de inkomens in deze verschillende intervallen gelijk verdeeld zijn. In tabel 7 staan al deze bedragen. De intervallen zijn specifiek gekozen dan hierboven besproken.

Figuur 7: Inkomens in schijf 3

Interval (in €)	Aantal personen	Aantal personen als % van het totaal	Gemiddeld inkomen dat valt in schijf 3 (in €)	Totaal inkomen interval (x € 1.000)
32.127 – 35.000	319.133	8,18	1.436,5	458.434,55
35.000 – 40.000	553.581	14,19	5.373	2.974.390,71
40.000 – 45.000	538.128	13,79	10.373	5.582.001,74
45.000 – 50.000	480.861	12,33	15.373	7.392.276,15
50.000 – 54.776	245.201	6,29	20.261	4.968.017,46
54.776 – 75.000	1.038.307	26,61	22.649	23.516.615,24
75.000 – 100.000	436.320	11,18	22.649	9.882.211,68
100.000 en hoger	289.971	7,43	22.649	6.567.553,18
Totaal	3.901.502	100	120.763,5	61.341.500,71

Bron: Statline, CBS

Eerder bleek al dat er een AOW uitkering tekort in 2040 zal zijn van 21.830 miljoen euro. In schijf drie betalen in totaal 3.901.502 personen belasting met een totaal gemiddeld inkomen dat in schijf 3 valt van ongeveer: 61.341,5 miljoen euro. Nu kunnen we het percentage berekenen dat betaald zou moeten worden over het inkomen in schijf drie om de extra kosten in 2040 volledig op te vangen: $21.830/61.341,5 * 100\% = 35,6\%$. Over schijf drie wordt er in de huidige situatie al 42% belasting betaald. Met deze extra heffing erbij zou dit percentage oplopen tot 77,6%, wat een onrealistisch percentage is. De drijfveer om harder te werken om een salaris te ontvangen dat zo hoog is dat het in de derde schijf terecht komt zal door deze nieuwe maatregel der mate dalen dat de effectieve belasting inkomsten niet zo ver zullen stijgen.

Wat eventueel een gedeelte zou kunnen oplossen is om het belastingpercentage van schijf drie op te trekken naar dat van schijf vier, naar 52%. Op deze manier heb je in de derde schijf 10% extra inkomsten die gebruikt zouden kunnen worden voor de tekorten met betrekking tot de AOW uitgaven. Dit zou neerkomen op een winst van $10\% * 61.341,5 \text{ miljoen} = 6.134,2 \text{ miljoen euro}$. Op deze manier blijft er nog steeds een tekort van $21.830 - 6.134,2 = 15.695,8 \text{ miljoen euro}$. Naast deze maatregel zou er gedacht kunnen worden om ook een extra percentage te heffen over schijf vier, waar de hoogste inkomens in vallen. Om hier een goede berekening van te maken is het noodzakelijk om een precieze inkomensverdeling te hebben

van deze groep. Binnen deze groep liggen de inkomens zo significant ver uit elkaar dat er niet vanuit mag worden gegaan dat deze inkomens normaal verdeeld zijn. Aangezien deze gegevens niet duidelijk bekend zijn is het dan ook moeilijk om hier een goede schatting van te maken. Wel kan het belangrijk zijn met betrekking tot het gestelde probleem om dit grondig te onderzoeken.

Hoofdstuk 5 Conclusie

De hogere levensverwachting die de afgelopen decennia zijn intrede heeft gedaan zal er mede voor zorgen dat de vergrijzing in Nederland aan het toenemen is en nog verder zal toenemen met als top in 2040. Hierdoor zullen de AOW kosten stijgen omdat er relatief meer ouderen zullen zijn dan werkende mensen. Dit komt ook door het dalende geboortecijfer. In 2009 is daarom de maatregel genomen om de AOW leeftijd te verhogen naar 67 jaar. In Hoofdstuk drie is berekend wat de winst zal zijn van deze maatregel ten opzichte van de situatie zonder deze leeftijdsverhoging. Wat blijkt is dat er wel degelijk een winst behaald zal gaan worden door de AOW gerechtigde leeftijd uit te stellen. Maar deze winst is lang niet genoeg om het gehele probleem op te vangen. Er zal dus een andere of een aanvullende oplossing gevonden moeten worden.

Vervolgens zijn in Hoofdstuk vier twee alternatieve oplossingen uitgewerkt voor het gestelde probleem. Te beginnen met een stijging van de AOW premie. Sinds 2009, sinds de maatregel door de regering bekend is gemaakt, is er een discussie of de leeftijdsverhoging wel een goede oplossing is. Bepaalde groepen binnen de bevolking zien het namelijk niet zitten om langer door te werken, maar dan moet er wel een andere oplossing komen. Zoals berekend in Hoofdstuk 4.1 zal de AOW premie moeten verdubbelen om alle extra kosten op te vangen. Het is vrij onrealistisch om dit door te voeren, onder andere met het oog op de hoogte van de al bestaande inkomstenbelasting en ook met het oog op lage inkomens. Ook dit zal dus geen goed alternatief zijn voor de maatregel van de overheid.

In Hoofdstuk 4.2 is gekeken naar de mogelijkheid om een extra deel voor de premie te heffen in de derde schijf van Box 1. Dus door de hogere inkomens wat meer te belasten. Maar ook de uitkomsten hier zijn niet positief. De premiestijging zou wederom te hoog zijn om acceptabel te zijn aangezien hoge inkomens toch al een hoog belastingpercentage betalen.

Er zal dus niet één alternatief zijn voor de maatregel die in 2009 door de overheid is genomen, de AOW gerechtigde leeftijd verhogen naar 67. Maar ook dit is dus eigenlijk niet de oplossing omdat het niet alle extra kosten opvangt. Een combinatie van verschillende oplossingen kan een mogelijkheid zijn, bijvoorbeeld door én de AOW gerechtigde leeftijd te verhogen én door de premie wat te laten stijgen. Zoals eerder beschreven is het helemaal niet gek om de AOW gerechtigde leeftijd te verhogen als we deze leeftijd koppelen aan de stijgende levensverwachting. Aangezien men steeds langer leeft, heeft men in de huidige tijd ook steeds langer recht op een AOW uitkering. De levensverwachting neemt toe door onder andere

medische ontwikkeling. Het is dus waarschijnlijk dat men ook langer in betere gezondheid leeft en dus ook in staat is om langer door te werken. Als we dit gaan vergelijken met de periode dat het AOW systeem in Nederland in 1957 is ingevoerd, dan zien we dat men in die tijd een kortere periode AOW kreeg uitgekeerd in vergelijking met nu. Het systeem is dus gebaseerd op hoeveel mensen en vooral hoelang mensen AOW krijgen uitgekeerd. Het systeem kan dus eigenlijk alleen maar goed werken op het moment dat de AOW gerechtigde leeftijd meestijgt met de levensverwachting van de mens. Aangezien dit niet is gebeurd lijkt de maatregel van de overheid een goed begin om de extra kosten van de AOW uitkering op te vangen.

Een laatste mogelijkheid is het aanpassen van het systeem. In het huidige systeem bestaat pijler 2 uit een kapitaaldekkingssysteem. Op het moment dat het gehele systeem hieruit zou bestaan bouwt ieder voor zich een pensioen op. Nu hoeft de werkende bevolking geen premie meer te betalen voor de AOW uitkering van de ouderen, die hebben namelijk zelf een pensioen opgebouwd. Op die manier zullen er dus geen extra kosten zijn naarmate de bevolking relatief ouder wordt. Het probleem is alleen dat de overgang van ons huidige stelsel naar een kapitaaldekkingssysteem de nodige problemen met zich meebrengt en eigenlijk onmogelijk is. Maar zoals in Hoofdstuk 2 beschreven, verschuift het evenwicht binnen het huidige systeem steeds verder naar pijler 2 en 3, omdat men hier meer gaat sparen. Wat inhoudt dat het gedeelte 'kapitaaldekkingssysteem' relatief steeds groter wordt. De relatieve omvang van het omslagstelsel, pijler 1, neemt dus af. Dit is een positieve wending aangezien hierdoor de relatieve kosten van de AOW ook afnemen.

De overheid heeft in 2009 dus een goede stap gezet met de maatregel om de AOW gerechtigde leeftijd te verhogen. Dit zal namelijk een gedeelte van de extra kosten opvangen. Daarnaast neemt het huidige systeem zelf ook een deel van de kosten weg aangezien het evenwicht steeds verder van pijler 1, in de richting van pijler 2 en 3 schuift. Wat nog wel onderzocht moet worden is in welk tempo dit gebeurd en of dit afdoende is om de extra kosten te dekken. Zo niet, dan zal er toch een combinatie gezocht moeten worden met de maatregelen uitgewerkt in deze scriptie.

Literatuurlijst

Barr, N en P. Diamond. 2006. 'The economics of pensions', Oxford University Press

Beetsma, R., L. Bettendorf en P. Broer. 2003. 'The budgetary and economic consequences of ageing in the Netherlands', *Economic Modelling*. Volume 20, issue 5

Borghans, L., F. Cörvers, B. Kriechel en R. Montizaan. 2007. 'Productiviteit, beloning en arbeidsparticipatie van ouderen', Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, universiteit Maastricht

Bovenberg, A.L., en A.S.M. van der Linden. 1997. 'Pension policies and the aging society', CPB Report, p 17-20

Brunner, J.K. 1996. 'Transition from a pay-as-you-go to a fully funded pension system: The case of differing individuals and intragenerational fairness', *Journal of Public Economics*, p 131-146

Caminada, K. en K.P. Goudswaard. 2003. Pensioenen en de schatkist, *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, p 207-219

CBS. 2008. 'De Nederlandse economie', uitgever: Centraal Bureau voor de Statistiek

Centraal Planbureau notitie. 2010. 'Analyse voorstel AOW leeftijd'

Deelen, A., van D. Vuuren. 2009. CPB memorandum, 'De groei van de arbeidsparticipatie van oudere mannen ontrafeld'

Dietvorst, D., C. Hooghiemstra, T. Nijman en A. Oerlemans. 2010. 'Decumulatie van pensioenrechten', Network for Studies on Pensions, Aging and Retirement

Goudswaard, K.P., R.M.W.J. Beetsma, Th. E. Nijman, P. Schnabel. 2010. 'Een sterke tweede pijler, Naar een toekomstbestendig stelsel van aanvullende pensioenen', Rapport van de Commissie Toekomstbestendigheid aanvullende pensioenregelingen

Jacobs, B., R. A. De Mooij en C. Folmer. 2006. 'Vlaktaks en arbeidsparticipatie', Dreesforum no. 2.

Knaap, T., A.L. Bovenberg, L.J.H. Bettendorf en D.P. Broer. 2003. 'Vergrijzing, aanvullende pensioenen en de Nederlandse economie', in opdracht van het Ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid

Lindbeck, A. en M. Persson. 2003. 'The gains from pension reform', Journal of Economic Literature, p 74-112

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. 2009. 'Het Nederlandse pensioenstelsel', in opdracht van de Rijksoverheid

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. 2010. 'Algemene ouderdomswet', in opdracht van de Rijksoverheid

Poelman, B. en C. van Duin. 2010. 'Bevolkingsprognose 2009–2060', publicatie door CBS maart 2010

Schouten, D.B.J. en A.H.J.J. Kolnaar. 2003. 'De macro-economische betekenis van een kapitaaldeckingsstelsel', Maandschrift Economie (UVT), p 89-113

Sociaal Economische Raad. 1999. 'Gezondheidszorg in het licht van de toekomstige vergrijzing', Rapport van de Commissie Sociaal-Economische Deskundigen

Steurer, M. 2003. 'Extending the Aaron Condition for Alternative Pay-As-You-Go Pension Systems', School of Economics University of New South Wales

Westerlaken, A., R. de Groot, A.L. Bovenberg, J.W. Oosterwijk, P. Ester, D Schrijer, P. Bakker en Saskia Klosse. 2008. 'Naar een toekomst die werkt' Commissie arbeidsparticipatie, in opdracht van Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid